

[itobiad], 2021, 10 (1): 960-986.

Gelin-Kaynana İlişkilerinin Medyadaki Temsili: Zuhal Topal'la Sofrada Örneği

Representations of Daughter in Law-Mother in Law Relations in the Media: The Case of Zuhal Topal'la Sofrada

Elif BAŞ

Öğr. Gör. Dr., Manisa Celal Bayar Üni., Kırkağaç MYO, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü

Lect. Dr., Manisa Celal Bayar University, Kirkağaç Vocational School, Department of Social Service and Counseling

ebas1987@gmail.com/ Orcid ID: 0000-0001-7294-5108

Ecem ÇEBİ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üni., Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı

Graduate Student, Ankara Hacı Bayram Veli University, Institute of Graduate Programs, Sociology

ecemcebii@gmail.com/ Orcid ID: 0000-0002-4379- 837X

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 06.12.2020
Kabul Tarihi / Accepted : 11.03.2021
Yayın Tarihi / Published : 29.03.2021
Yayın Sezonu : Ocak-Şubat-Mart
Pub Date Season : January-February-March

Atıf/Cite as: Baş, E , Çebi, E . (2021). Gelin-Kaynana İlişkilerinin Medyadaki Temsili: Zuhal Topal'la Sofrada Örneği . İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 10 (1) , 960-986 . Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/pub/issue/60435/836597>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU Since 2012 – Istanbul / Eyup, Turkey. All rights reserved.

Gelin-Kaynana İlişkilerinin Medyadaki Temsili: Zuhal Topal'la Sofrada Örneği

Öz

Toplumsal cinsiyet rollerinin kültürel ve toplumsal kodlarının en fazla üretildiği alanlardan birini medya oluşturmaktadır. Bu mecra da kitleleri en fazla etkileyen araçların başında da televizyon gelmektedir. Televizyon programlarında egemen cinsiyet kodları söylemsel düzlemde seyircilere aktarılmakta ve kadınlığa ilişkin toplumsal cinsiyet rolleri yeniden üretilmektedir. Bu çalışmada, gelin-kaynana söyleminin medyadaki görünüşleri arasında yer alan son dönemlerde popüler olan yemek programlarından biri incelenmiştir. Yayınlanan programın sadece bir yemek yarışmasından ibaret olmayıp, kadına atfedilen geleneksel cinsiyet rollerini yeniden ürettiği, egemen ataerkil ideolojiyi pekiştirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmada, *Zuhal Topal'la Sofrada* programının tesadüfi örneklem yoluyla seçilen beş haftalık bölümlerine yer verilmiştir. Nitel araştırma yöntemine başvurulmuş, programın içeriğinde üretilen söylemler, konuşmalar yazıya aktarılmış ve ele alınan bölümler eleştirel söylem analiziyle çözümlenmiştir. Programda ataerkil söylem ve bu söylem aracılığıyla inşa edilen gelin-kaynana ilişkisine yönelik çözümlenmelerde bulunulmuştur. Çalışmada, gündüz kuşağı programında erkek egemen söylemin üretilmesinde gelinler ile kayınvalideler arasında bir uzlaşının olduğu ve "ideal gelin" olmanın eril normlarla örtüştüğü sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gelin, Kaynana, Televizyon, Temsil, Söylem.

Representations of Daughter in Law-Mother in Law Relations in the Media: The Case of Zuhal Topal'la Sofrada

Abstract

Media constitutes one of the areas where the cultural and social codes of gender roles are produced the most. Television is one of the tools that most affect the masses in this medium. In television programs, dominant gender codes are conveyed to the audience on a discursive platform and gender roles related to femininity are reproduced. In this study, one of the recently popular food programs, which is among the appearances of the mother-in-law discourse in the media, is examined and it is based on the assumption that this program is not just a cooking contest, but that the traditional gender roles attributed to women are reproduced and reinforces the dominant patriarchal ideology.

In the study, the five-week sections of Zuhal Topal and Sofrada program selected through random sampling were included. Using the qualitative

research method, the discourses and speeches produced in the content of the program were written and analyzed with critical discourse analysis. In the program, analyzes were made regarding the patriarchal discourse and the bride-mother-in-law relationship constructed through this discourse. In the study, it was concluded that there is a consensus between brides and mother-in-law in the production of the male-dominated discourse in the daytime program and that being an "ideal bride" coincides with masculine norms.

Keywords: Daughter in Law, Mother in Law, Television, Representation, Discourse.

Giriş

Aileye dışarıdan katılan kadını anlatmak için kullanılan ve *gelen* kelimesiyle bağlantı içindeki "gelin" sözcüğü; toplumsal role, kimliğe ve statüye işaret etmektedir. Toplumsal hayat içinde anlam kazanan ve inşa edilen bu kimlik, kadının toplumsal kimliğinde yaşanan değişimlerden etkilenerek dönem dönem farklı anlamlar kazanmıştır. Bu farklılaşmaya rağmen kayınvalidenin ona attığı anlamlar ve beklentiler güncelliğini korumaya devam etmektedir. Mevcut tek yönlü veya çift yönlü beklenti durumu, gelini ve kayınvalideyi birbirine bağlayarak birbirini çağrıştıran, aralarına tire konulmuş "gelin-kaynana" veya "gelin-kayınvalide" ikili kavram kümesini meydana getirir. Söylemsel açıdan aralarına tire konulan kavramlar birbirlerine zıt durumların ifadesi olarak görülmektedir. Kaynana veya kayınvalide sözcüğünün de gelin karşısındaki konumlanışı, onu olumsuz bir kulvara iter. Oysa "mevcut olan" anlamı taşıyan *kâin* kökünden türeyerek gelişen kayınvalide/kayınanne, oğlunun veya kızının evliliği yoluyla edinilen annelik durumuna işaret ederek nötr veya olumlu bir anlatıyı içerir. Öyleyse pratik boyuttaki bu farklılaşmanın kaynağı nedir? Elbette bu soruyla ulaşmaya çalıştığımız birden fazla yanıt vardır ancak basitçe varmak istediğimiz nokta, kaynana/kayınvalide kimliğinin gelin kimliğine benzer şekilde toplumsal bir inşa olduğunu göstermekten ibarettir. Ayrıca bu durum kaynananın, varlığı itibariyle olumsuz anlamı olmadığını da sergiler. Anlaşıldığı üzere ne kayınvalide ne de gelin kimliği olumsuzluğu, arzu edilmeyen durumları kapsar şekilde kurulmamıştır. Bu duruma bağlı olarak aralarında gelişen ilişki biçiminin çatışma olacağı da tasarıya dahil değildir. Her ne kadar bu iki toplumsal kimlik biçimi, varlıkları itibariyle birbirlerine zıt kavramlar olarak geliştirilmemiş olsa da aralarındaki yakınlığın anne-kız ilişkisi olarak dizayn edilmediği de açıktır. Nitekim anlam itibariyle kayınvalide mevcut, bulunan anneye işaret ederken; gelin, dışarıdan gelen kimse, yabancı ve öteki olarak anlatılmaktadır. Birbirine yabancı olmayı içeren bu birlikteliğin anne-kız ilişkisine dönüşmesi güç, zahmetli ve beklentilerle dolu bir süreç olacaktır. Kan bağıyla kız-anne arasında kurulduğu var sayılan güçlü bağ; kadının evlenip eşinin annesiyle kurduğu bağdan farklı değerlendirilir ve bu bağ uzlaşmanın, dayanışmanın bağıdır aynı zamanda. Gelinin evlendiği günden itibaren kayınvalidesine "anne"

diye seslenmesi bu durumu yaratmaya yetmemektedir. Gelgelelim, kayınvalideyi gelinin annesi olmaya yaklaştıran durum görüş açımız kadar yakın değildir. O, hala geliniyle çatışma içinde olan “kadın” a gönderme yapmaktadır.

Gelin-kaynana tanımlamasının kıyasında dolanırken sorulabilecek bir diğer soru da şudur: Toplumsal yaşamın önemli dinamiklerinden biri kabul edilen aile kurumunun önemli ilişki türü sayılabilecek gelin-kaynana ikiliği, bugün deneyim açısından hala gerilimi ve çatışmayı mı anlatmaktadır? Bu soru, gelin-kaynana iletişimlerinde yaşanan sorunlara dikkat çeken Kaya'nın (2019) ve gelinler ile kayınvalideler arasındaki dinamiğin bir güç çatışması olduğunu belirten Altunsu-Sönmez'in (2019) çalışmalarında “evet” yanıtını bulmaktadır. Bu iki çalışmanın birbirlerine paralel olarak gelin kayınvalide ilişkisinin dinamiğine odaklanarak çatışma boyutunu veya aile içinde güç mücadelesini görünür kılması bir tesadüf değil; aksine, gelin-kaynana arasındaki iletişim bozukluklarını, güç mücadelelerini ve anne-kız olamama nedenlerini gösterme gayretleri, toplumsal yaşamda var olan sorunlu bir alana temas etme çabasını içeren bilinçli girişimlerdir. Bu bağlamda, kadının aile içindeki konumunu yeniden değerlendirmeye açan ve onu derinlemesine inceleyen hem de gelin-kaynana özelindeki ilişkinin görünürlüğünü daha net anlamaya ilişkin veriler sunan çalışmaların artmasına ihtiyaç duyulduğunu belirtmek gerekir. “Gelin-Kaynana İlişkilerinin Medyadaki Temsili: Zuhal Topal'la Sofrada Örneği” isimli çalışma da bu gayrete ilişkindir. Bir diğer ifadeyle bu çalışma, varlığını sürdüren kaynana-gelin söyleminin medyadaki görünürlüğünü anlamayı ve gelin-kaynana ilişkisini net biçimde görmeyi engelleyen veya onu bulanıklaştıran sisi dağıtmayı hedeflemektedir. Bu hedefi gerçekleştirmek için atılan adımlar, çatışmacı söylemleri kapsadığı kadar uzlaşmacı söylemleri de içine alacak şekilde genişletilmiştir. Bu çalışmayla her iki uç söylemi ve durumu literatüre kazandırmak hedeflenmiş ve bu minvalde bir televizyon programı üzerinden söylem analizlerine başvurulmuştur.

Araştırmada bir televizyon programına başvurulmuş olmasının sebebi Lull'un (1980) tabiriyle televizyonun her evde bulunan en yaygın kitle iletişim aracı olmasıdır. Televizyonun kendini diğer medya araçlarından ayıran bu vasfı, onu her kesime ve her duruma temas etme noktasında da önemli bir yere taşır. Bünyesinde barındırdığı programlar ise söylemlere ve/veya göstergelere başvurarak hem toplumsal yaşamı resmetme hem de onu dizayn etme durumuna hizmet etmektedir. Programlar bu önemli rolü üstlenirken semboller ve söylemlere sıkıca tutunur. Nitekim Baudrillard'ın (2015: 40-44; 2018) çözümlerinin sık sık imajlar dünyasına ve simülasyona takılıyor olması, bu meseleyi tartışmaya yönelik bir adım olarak ele alınmalıdır. Baudrillard'ın tartıştığı bir diğer durum ise kişinin televizyon ve benzeri kanalların izleyicisi olarak yaşadığı dünyaya uyum göstermeye başlaması meselesidir. Ancak buradaki uyum kavramının pasif/edilgin bir süreç olmadığını görmek önemlidir. Barker ve Andre'nin (1996: 27) de belirttiği üzere televizyon dizileri, filmleri ve programları

çoğunlukla izleyicilerinin suskunluklarını konuřur¹. Bu yönüyle izleyiciler, kendi konumlarını değerlendirerek kimi zaman karşısında konum alıp kimi zaman ise konumlandırılırlar ve Thompson'ın (2019: 61) işaret ettiği noktaya göre televizyon, gündelik yaşamdan kaçışı sağlayan ve yine gündelik yaşama açılan sapaklar yaratır. Böylesi bir sapağa sürekli kaçışta bulunmak ise toplumsal yaşamdaki görünüşlerle medyadaki birbirine bulaşmasına sebep olur. Özetle toplumsal yaşam televizyonda gösterilenleri tasarlarırken, bir yanda da televizyon tarafından üretilen kavramlar ve düşünüşler toplumsal yaşama karışmaya başlar.

Yukarıdaki paragrafta açıklanan Lull (1980), Barker ve Andre (1996) ve Thompson'ın (2019; 2020) düşüncelerinden yola çıkarak, yapılan programların toplumun yapısıyla uyuşan yönlerinin olduğu görülmektedir ve televizyonun hem gelin-kaynana söylemlerini yeniden üretmede, zaman zaman ise ses çıkarmada hem de var olanı sergilemede önemli bir kaynak konumunda olduğu anlaşılır. Bu durum Türkiye özeline taşındığında; son yıllarda, televizyon programlarının önemli bir payının "gelin-kaynana" kategorisine ayrıldığı fark edilmektedir ve bu nedenle bahsi geçen programların hangi söylemleri, temsilleri barındırdığının sorgulamaya açılmasının gerekli olduğu görülmektedir. Gündüz kuşaðında öne çıkan bu programların tasarısı, kimi zaman gelinin annesinin de programa dahil edilmesiyle oluşturulabilmektedir ancak, merkezde gelin ve kayınvalide yer almaktadır. "Gündüz kuşaðı programlarının ana temasını oluşturan gelin ve kayınvalide neden bu kadar merkezdedir ve onları birbirine bağlayan durumu nasıl açıklayabiliriz?" sorusu hem kültürle hem de medyanın en çok da televizyonların cinsiyetlendirilmiş yapısıyla örtüşür. Bu çalışma da bahsi geçen durumun problem alanını işgal ederek görünürlük kazanan "gelin-kaynana" temasına sahip *Zuhall Topal'la Sofrada* programını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışma boyunca; "Gelin ve kayınvalide kimdir?", "Aralarındaki ilişki nasıl tanımlanmıştır?" ve "Makro boyutta medyadaki, mikro ölçekte ise programdaki temsilleri nedir?" soruları ekseninde dolaşarak toplumsal cinsiyet kodlarının görünümüne ve buna bağlı olarak inşa edilen "gelin-kaynana" ilişkisine söylem analizi vasıtasıyla açıklamalar getirilmeye çalışılmıştır. Analizlere başlamadan önce; belli konulara açıklık getirilmesinin çalışma açısından tamamlayıcı olduğu düşünölmektedir. Bu noktada çalışmada ilk olarak medyada kadın temsiline yer verilecek ardından kadınlığa eklenen gelinlik statüsüne kısaca değinilecektir. Bulgular kısmı ise kayınvalidenin söylemleri ve gelinin söylemleri üzerinden ilerleyecektir. Araştırmanın en son fakat en temel başlığı ise toplumsal cinsiyete ilişkin kodların anlaşılmasına yöneliktir.

¹J.Radway'in (2009) "Reading the Romance" kitabında da benzer bir şekilde, kadınların romantik edebiyat okumalarının nedeni karakterle etkileşim kurarak memnun olmadıkları durumları o dil üzerinden ortaya koyma isteğine bağlanmıştır. Bu romanlara yönelen kadınlar hayatlarındaki eksik kalmış romantizmi okuyarak tatmin olma gibi bir amaca sahip değildir. Kısacası Radway'in sözünü ettiği kadınlar; romantizmi hayal etmek için değil, kitabı var olan hoşnutsuzluklarını dile getirmek için bir yol olarak kullanırlar.

Medyada kadının temsili

Medya toplumu idealize etmede erkeğin ve kadının konumunun belirlenip, rollerinin üretilmesinde önemli bir güce sahiptir. Televizyon programları, diziler, filmler, haberler aracılığıyla geleneksel kadın imgesinin inşa edilmesinde rol oynayan faktörler arasındadır. Dolayısıyla, kitle iletişim araçlarıyla medyaya yansıyan kadın prototipleri daha çok eril zihniyetin hakimiyetini pekiştiren (Yavuz, 2016), ideal kadınlığa vurgu yapan (Baş, 2019) ve onun nasıl davranması gerektiğine dair söylemler üreten, kadını nesneleştirerek (Taşkaya, 2009) sunan bir profil çizmektedir.

Türkiye'nin televizyon tarihinin ilk yıllarına bakıldığında; kadınlara yönelik hazırlanan programların "nazik hanımlar", "saygıdeğer ev hanımları", "kutsal anneler" söylemleriyle sıkça karşılaşmaktadır (Saktanber, 1995: 216). 1950'li yıllardan itibaren yer alan bu akım 2020'li yıllarda hala geçerliliğini sürdürmektedir. Hazırlanan televizyon programları, diziler, filmler idealize edilen bu kadın tipinin nasıl olması gerektiğini her gün ekranlara yansıtarak izleyicilere sunmaktadır. Yeşilçam filmlerinde yıllarca izlediğimiz sahneler arasında erkeği için bir günde şöhretinden vazgeçen kadınlardan, fiziksel şiddete maruz kaldığı halde erkeğinden vazgeçmeyen kadınlara kadar bu örneklem geniş bir yelpazeyi oluşturmaktadır. Böylece "kadının yeri erkeğinin yanındır" söylemi filmler aracılığıyla Türkiye'de uzun bir süre geniş kitlelere aktarılmıştır. Arslan'ın (2005: 48-49) tanımıyla Cumhuriyet dönemi sonrasında inşa edilen "yeni kadın", çok da yeni olmayan bir söylemle erkekler tarafından kurgulanmıştır. Modernleşmeyi temsil eden kadınlara olumsuz anlamlar atfeden ve onları dışlayan zıtlıklar döngüsünde "yeni kadın" şöyle izah edilir: "Batıya özenen, özgürlüğüne düşkün kadınlardır. Zıttı ise evdeki işlere ve çocuklara yönelik sorumluluklarını yerine getiren, yerli değerleri ve milli ahlâkı benimseyen eğitimli kadınlardan oluşur. Ezcümle Batılı kadın karşısında kurgulanan yeni Türk kadını profili çok da yeni olmayıp geleneksel kodları dışlamayan niteliklerle bezelidir.

Ev kadınlığı imajı çizilirken de benzer söylemlerle karşılaşılır. Hatta kadın çalışsın ya da çalışmasın ideal bir ev kadını ve anne oldukları sürece başarılıdır. Kadının çalışmasının dışında eğer ki kadın, kadınlık vasıflarından uzaklaşmıyorsa bunlara ek olarak modern hayatın getirdiklerine de uyum sağlayabiliyorsa onaylanan kadını temsil edebilmektedir. Türkiye'de de belirli bir kadınlık kimliğinin toplum tarafından kabul edilmesi söz konusudur. Toplumun öngördüğü çizgilerin dışına çıkanlar ise "serbest", "müsait" kadınlar olarak nitelendirilir. Dolayısıyla Türkiye'de kadınlar kendilerine çizilen sınırların dışına çıkmadıkları müddetçe toplum tarafından kabul görürler. Bu çizgileri ve talepleri aşmaya başladıkları anda ise kadınlar toplum tarafından dışlanmayla karşı karşıya kalabilirler (Saktanber, 1995: 220-229).

"Demokratikleşme Sürecinde Kadınlar ve Erkekler" araştırmasında katılımcılara yöneltilen "kadın/erkek nasıl olmalı" sorusuna verilen yanıtlar

değerlendirildiğinde çalışmada elde edilen veriler, yukarıda yazılanlarla paralellik göstermektedir. Kadınların itaatkâr ve fedakâr davranmaları gerektiği düşüncesi erkekler ve kadınlar tarafından kabul edilmektedir, bu konuda bir uzlaşmaya varılmaktadır (Üstün ve Bora, 2008: 47). Bu çalışmaların da gösterdiği gibi, toplumsal yapıda kadınlara yönelik bakış açısı benzer bir minvalde ilerlemekte olup, akademik çalışmalarda da söylemin farklı yollarla yeniden üretildiği ortaya serilmiştir. Hazırlanan televizyon programlarında egemen söylemin kitlelere aktarılan rolü de yadsınmayacak düzeydedir. Bireylere aşılacak istenen ideolojinin sorgulanmadan içselleştirilmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Bir döneme damgasını vuran ekranlarda her gün izlenen izdivaç programlarında da durumun farklı olmadığı çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur (Renkmen, 2016). Özellikle alt ve orta sınıfın ideal kadın profili resmedilirken benzer vurgularla karşılaşılır. Bu niteliklerin dışında kalan makbul olmayan kadınlar ise ötekileştirilme ile karşı karşıya kalabilmektedir. Sınırları ihlal eden bu kadınlara yakıştırılan söylemler onların yaşadıkları çevrede dışlanmalarına da yol açabilir ve bu anlamda çevreleri tarafından farklı bakış açılarına maruz kalabilirler.

Toplumsal bir kimlik inşası bağlamında Gelin Olma(k)

Evlilik, ailelerin çeşitli kuşakları arasındaki devamlılığı sağlayan bir bağ olarak kurulmaktadır (White, 2015). İki birey evlendiğinde, birbiriyle akraba olmaya başlarlar; böylece evlilik bağı akrabaları da birbirine bağlamaktadır. Evlilik sadece cinsel birleşmeden ibaret değildir (Russell, 2013: 91), bireylerin evlilik yoluyla edindikleri çevre ile yeni akrabalık ilişkileri doğar ve bireylerin aile içerisindeki rolleri yeniden tanımlanmaya başlanır. Görünmez olan iki insan artık önem verilmesi gereken bir birliktelik içinde görünür olmaya başlar (Delaney, 2017: 153). 2019 TÜİK verilerine göre Türkiye'de 541 bin 424 çift dünya evine girmiştir. Türkiye Aile Yapısı Araştırması'nın 2011 verileri değerlendirildiğinde geç yaşlarda gerçekleşmesine rağmen Türkiye'de üreme çağına (15-49 yaşları) bulunan kadınların neredeyse tamamı en az bir kere evlenmektedir (Türkiye'de Evlilik Tercihleri, 2015). Nitekim bu verilerin ışığında Türkiye'de evliliğin kabul gördüğünü ve yaygın olduğunu söyleyebiliriz. Her kadının bir gün evlenebileceği düşüncesinin ekranlara taşınması ve televizyon programlarının alt metinlerinde bu düşüncenin işlenmeye çalışılmasına da şaşırılmaması gerekir. Evlilik yolu ile edinilen statüler, genelde aile içi ilişkileri ve özelde de gelin-kaynana damat-kayınpeder, kayınbirader-damat veya gelin-görümce gibi ilişkileri etkilemektedir (Demir ve Nam 2019). Bunlar arasında gelin-kaynana ilişkilerini konu edinen şiirler (Delaney, 2017), reklamlar (Akyol vd., 2019), romanlar (Yakalı Çamoğlu, 2017), atasözleri ve deyimler (Yılmaz ve Sarı, 2015) sosyolojik araştırmalar (Altunsu Sönmez, 2019; Kaya, 2019) mevcuttur.

Gelinin, kocasının hanesine girmesi ve yeni bir ailenin oluşması evliliğin tanımına karşılık gelmekteydi (Duben, 1984: 99). Bu aşamaya gelmeden önce erkeğin annesi başta oğluna sonrasında kendi ailesine "yakışır" bir gelin

aramaya başlar. Erkeğin annesi aile içerisindeki gücünü yitirmek istemez ve aileye dahil olacak genç ve yeni bir kadına oğlunu teslim etmek istemez ayrıca ataerkil değerlerle çevrelenmiş toplumsal yapıda ne olursa olsun erkekler her zaman “analarının oğludur”. Gelinler ise Altunsu-Sönmez’in (2019) belirttiği gibi yeni ve genç olmanın dinamizmi ile ve çoğunlukla da çocuk sahibi özellikle de erkek çocuk sahibi olarak kazandıkları ve eşleri üzerinden elde ettikleri bu gücü daha da pekiştirmek isterler. İki kadının karşılıklı olarak birbirilerine karşı güç mücadelesi vermesinin altında yatan sebebi anlamak için kadınların toplumdaki konumlarına bakmamız gerekmektedir. Kadının konumunu tanımlayan rollerin çoğu evlilikle birlikte başlar (örn. anne, kadın, eş, gelin, komşu gibi); kimi var olan rollerse değişikliğe uğrar. Kimi roller kadını güçlendirirken, kimi evlilikler kadınlar için ezici olabilir (Demir ve Nam, 2019: 72) kimi evliliklerde ise mücadeleciler alanların yaratılması söz konusu olabilir.

Mücadele alanını ortaya çıkaran durum ise ataerkil örüntülerin; kadınlardan istenen yaşam alanlarının ev, eş ve çocuklarla sınırlandırmasını, ev işlerini ve çocuk bakımını kısacası kadının kimliğini ev işleriyle bağlantılı olacak şekilde inşa etmesinden ötürüdür (Bora, 2010: 70). Bu durum yalnızca kadının evlendiği dönemde karşısına çıkan bir durum olmayıp, evlenmeden önceki hanede de sıkça karşı karşıya kaldığı, ürettiği roller arasındadır. Babasına ve erkek kardeşine sağladığı bakım, çocuklarına, eşine ve onun ailesine biçiminde genişleyerek devamlılık göstermektedir. White’ın (2015) belirttiği gibi kadınlar yetiştikleri toplumsal düzende babaları ve erkek kardeşlerinin yönlendirmesiyle uysal, yumuşak ve itaatkar olmayı öğrenirler. Bu onlara gelecekteki kocaları ve kocasının ailesiyle ilişkilerinin temelini oluşturacak bir altyapı hazırlar. Geleneksel ailelerde anne, baba ve çocuklar sadakat ve kendilerini feda etmeyi vurgulayan güçlü duygusal bağlarla bağlıdır. Ataerkil söylemde bir erkeğin sadakati, kendi anne babasına ve çocuklarına karşı iken; kadının sadakati de kocasına ve çocuklarına karşıdır (White, 2015: 67).

Geçmişten beri gelinler ile kayınvalideler arasındaki ilişkinin çatışmalı sürdüğü ve bu ilişkinin çoğunlukla da sorunlu olduğuna yönelik yaygın bir algı bulunmaktadır. Araştırmalarda kayınvalidelerin gelinler üzerinde mutlak yetkiye sahip olmak istedikleri, birçok konuda da gelinlerine müdahalelerde buldukları belirtilmiştir (Pak, 2011; Shih ve Pyke, 2010; Fowler ve Rittenour, 2017; Cotterill, 1994). Bunun yanında gelin ve kayınvalide ilişkisinde olumlu bir iletişimin bulunduğunu ve ilişkilerin sorunsuz devam ettiğini ortaya çıkartan çalışmalar da mevcuttur (Allendorf, 2017; Jeffrey ve Jeffrey, 1996). Türkiye’de gelin olma, evlilik yoluyla sonradan eşinin ailesine katılımı ile gerçekleşen bir akrabalık biçimidir. Gelin, kocasının hanesine hiçbir şeyi olmayan, emeği babasoyu tarafından kullanılan biri olarak girmektedir (White, 2015: 83). Nitekim Türkiye’de ailenin ait olduğu toplumsal sınıf erkeğin toplumsal konumuna göre belirlendiğinden, kadın evlilikle yeni bir kimlik edinmektedir ve edindiği bu kimlik gelin olmaya karşılık gelmektedir. Ancak, kadının evlilik yoluyla dahil olduğu soy grubu içinde gelin olarak kabul görmesi, kayınvalidesine

uyumlu davranmasıyla da yakından ilişkilidir (Kaya, 2019: 185). Gelinin eşine ve eşinin ailesine karşı sorumlulukları açıkça belirlenen hanelerde, bu belirlenim hizmet ve emek üzerinden ifade edilir. Bu bağlamda kayınvalideler gelinleriyle alakalı belirli beklentilere girerler ve gelinlerinden itaatkar, saygılı, sessiz ve mütevazı olmalarını beklerler (White, 2015: 85). Elinden hiçbir iş gelmeyen, gözü yükseklerde olan bir gelin ailelerin beklentilerini karşılamayacaktır (Yakalı Çamoğlu, 2017: 55). Hele ki kayınvalideler gelinler ile aynı evde yaşıyorlarsa, gelinler üzerinde daha fazla söz sahibi olabilmektedirler. Evlenen kadın, yeni girdiği aileye uyum gösterme zorunluluğu duymakta ve özellikle kayınvalidesi tarafından kabul edildiğini hissetmek istemektedir (Kaya, 2019: 193).

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışma, Fox Tv kanalında hafta içi her gün yayınlanan *Zuhall Topal'la Sofrada* programının toplumsal cinsiyet rollerini yeniden ürettiği varsayımından hareketle oluşturulmuştur. Programa katılan gelin ve kayınvalidelerin geleneksel kadınlık rollerinin üretilmesinde gömülü olarak bulunan kabullerinin nitel araştırmanın analiz biçimlerinden olan söylem analizi yoluyla açığa çıkarılması amaçlanmıştır. Nitel araştırmaların amacı anlamak ve gerçekliği olduğu gibi tanımlamak olduğu için, çalışmalarda daha çok "ne" ve "nasıl" sorularına odaklanılmaktadır (Kümbetoğlu, 2015: 34). Çalışmada ele alınan konuya farklı açılardan bakabilmek, derinlemesine bilgi edinmek ve bunu kendine özgü yöntemler ve tekniklerle yapabilmeyi sağlamak adına nitel araştırma yöntemine başvurulmuştur.

Nitel araştırma tasarısı çerçevesinde katılımcıların program esnasında kullandıkları ifadeler, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin ürettikleri söylemler analiz edilmeye çalışılmıştır. Söylem, olayların belirli bir yorumunu üreten anlamalar, metaforlar, temsiller, imajlar, hikayeler ve ifadeler takımına dayanmaktadır. Aynı zamanda söylem, tasvir edilmiş bir olayın, kişinin ya da bir grup insanın belli bir ışık altında belirli bir şekilde resmedilmesine dayanmaktadır (Burr, 2012: 64). Bu noktada analiz edilecek her durum bir metin gibi ele alınıp incelenmiştir. Barthes (2016; 2017: 48), insanın bakışının ve algısının temas ettiği her şeyin bir metin olduğunu söylerken, her şeyin okunabileceğinin de altını çizer. Böylesi geniş bir şey ancak gökyüzüyle tasvir edilebileceğinden, metinleri gökyüzüne benzetir ve bu yolla onların uçsuz bucaksız olduğunu anlatır. Gökyüzü gibi uçsuz bucaksız olan metinde bakılacak yerin sınırını belirlemek, verili gösterge kadar okuyucuya da düşmektedir. Söylem analizinin metni okumayı kolaylaştıran ve sistematik hale getiren yönünün gerekliliğini vurgulamak bu noktada kaçınılmaz olur. Barthes'a göre metin bir gösterilenler yapısı değil, bir göstergeler galaksisidir ve metne yorum ile yaklaşılmalıdır. Ona göre bir metni anlamak onu söylem gibi görmek ve yorumlamak demektir (Sözen, 2017: 32). Bu anlatıya bağlı olarak televizyon programları da bu metinler arasında sayılmaktadır. Söylem analizi ile tüm satır aralarını okumak, boşluklarda asılı kalan ifadeleri, anlamları, düşünüşleri ve

anlatıları yakalamanın mümkün olacağı düşünülerek çalışmada söylem analizine başvurulmuştur.

Yukarıda yapılan açıklamaların ışığında, eleştirel söylem analizinin meselenin sosyal boyutuna odaklanan bir yöntem olduğu söylenebilir. Hegemonya, güç ve iktidar ilişkilerinin seçilen dilsel kurgulamalarla birey ve topluma nasıl yansıtıldığı ve bireylerin zihinsel referanslarının nasıl şekillendirildiği bu yöntemde cevabını bulmaktadır (Köse, 2016). Dijk'e göre eleştirel söylem analizi, öncelikle söylemin kendisinden kaynaklanan ya da sonuçlanan eşitsizlik, haksızlık ve güç/iktidarın kötüye kullanılmasının söylemsel boyutlarıyla ilgilenmektedir (Akt. Özer, 2011: 54). Söylem bir meta-eylemdir ve ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım, beyan tarzı, müzakere, güç ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreçlerdir (Sözen, 2014: 21). Bu bağlamda söylem basitçe bir dilbilimsel pratik değildir; o belli bir konuyu ifade eder ve onun hakkındaki bilgiyi inşa eder. Söylemin çözülmesi, sadece dilin ve temsilin anlamı nasıl ürettiğini değil, aynı zamanda temsil, anlam ve iktidar arasındaki ilişkileri, kimlikleri ve öznelliklerin oluşumunu da inceler (Özer, 2011: 49). Kadınların söylemlerinin birbiriyle çatışan evreninde hangi zıt pozisyonlar ve anlamlandırmalar içerisinde kaldıklarını (Elçi, 2012) anlamaya çalışmak adına söylem analizine başvurulmuştur. Aynı zamanda kadınların televizyon programlarında nasıl temsil edildiği, dil aracılığıyla yeniden üretilen egemen toplumsal cinsiyet rollerinin medyada nasıl normalleştirildiği, ev işlerinin kadınların nasıl ayrılmaz bir parçası olduğu ve bunların nasıl iç içe kullanıldığını örneklem dahilinde seçilen televizyon programı üzerinden okunmaya çalışılmıştır.

2018 yılında yayınlanmaya başlanan programın 26-30 Ağustos 2019, 6-10 Nisan 2020, 18-22 Mayıs 2020, 13-17 Ocak 2020 ve 2-6 Mart 2020 tarihlerini kapsayan 5 haftalık yayını örnekleme dahil edilmiştir. Televizyon programının 25 bölümünde 25 gelin ya da gelin adayı ile 25 kayınvalide ya da kayınvalide adayı olmak üzere toplamda 50 yarışmacının söylemleri analiz edilmiştir. Katılımcılara dair demografik veriler çalışmanın sonunda yer alan Tablo 9'da gösterilmiştir. Verilerin toplanması aşamasında rastlantısal olarak seçilen 5 haftalık bölüm baştan sona izlenmiştir. YouTube'da yüklü olan bölümlerin süresi reklamlar dahil edilmediğinde yaklaşık olarak 50 saate karşılık gelmektedir. Bu programlar izlenerek araştırmanın amacına uygun bir şekilde kayınvalideler ve gelinler tarafından ideal gelin olmanın gerektirdiklerine dair üretilen söylemlere odaklanılmıştır. Söylemler, insanlar arasındaki sosyal ilişkileri inşa etmeye yardım ederler (Sözen, 2017: 37). Söylemlerin toplumsal ilişkileri üreten temel alanlardan biri de toplumsal cinsiyet rollerini kapsamaktadır. Televizyon programlarıyla üretilen bu söylemler toplumsal cinsiyet rollerine sıkıca tutunarak cinsiyet rollerinin pekiştirilmesine yol açmakta etkili bir güce sahiptir. Bu noktadan hareketle ve çalışmanın amacı doğrultusunda gelin olmanın ve kayınvalide olmanın cinsiyete bağlı olarak nasıl temsil edildiği ve televizyon programları aracılığıyla kitlelere aktarılma şekli ele

alınmıştır. Çalışmanın bulguları bu ekseninde alt başlıklara ayrılmış ve yorumlanmıştır.

Bulgular

Zuhal Topal'la Sofrada isimli yemek programına her hafta beş gelin yarışmacı olarak katılmaktadır. Her gün bir gelin önceden belirlediği menüdeki yemekleri yapmaktadır ve yarışmacı olan diğer gelinlerin kayınvalidelerine sunmaktadır. Kayınvalideler de yapılan yemekleri tadarak birden ona kadar olan puanları kullanarak gelinlerin yemeklerini puanlamaktadırlar. Her haftanın sonunda en yüksek puanı alan gelin ya da gelin adayı 15 bin TL² kazanmaktadır. Programın yayın akışında ilk olarak gelin ve kayınvalideler kendilerini tanıtmakta sonrasında birbirlerine dair görüşlerini ifade etmekte, o güne özel hazırladıkları yemek menüsünü sunucuya anlatmaktadırlar. Devamında gelin ya da gelin adayı olan katılımcılar yapacakları yemekler için gerekli olan malzemeleri almak için markete gitmektedirler³. Gelinler eve gelinceye kadar kayınvalideler ile Zuhal Topal gelinleri "çekiştirmekte", mutfığa, evliliğe ve aileye dair konular ekseninde sohbet etmektedirler.⁴ Alışverişten dönen yarışmacılar mutfığa geçerek Zuhal Topal'ın talimatıyla 2,5 saatlik zaman diliminde kayınvalidelere sunacakları yemekleri yapmaya başlamaktadırlar.

Sunucu en fazla yarım saat katılımcılarla sohbet etmekte sonrasında evden ayrılmakta ve geriye kalan zaman zarfında "mixer" adı verilen ekranda görünmeyen dış ses aracılığıyla sohbete devam edilmektedir. Verilen süre tamamlandıktan sonra kayınvalideler eve gelerek, gelinler yemeklerini belirli bir sıralamaya göre kayınvalidelere sunmaktadır. Masanın etrafına oturan kayınvalideler yemeklere ilişkin görüşlerini beyan ederek en sonunda da açık oylama sistemine göre yedikleri yemekleri birden ona kadar belirlenen puanlamaya göre notlandırmaktadırlar. Gelin kaynana formatındaki diğer programlardan farklı olarak yarışmaya katılan yarışmacılar sadece kayınvalideleriyle, sunucuyla ya da "mixer" ile konuşmaktadırlar. Böylece kendilerine yöneltilen sorulara yanıt veren yarışmacıların ifadelerinde ataerkil söylemleri ne derecede ürettikleri de anlaşılabilir. Yarışmacıların sürekli konuşması veya konuşturulması genellikle eve ve aileye dair konular hakkındaki görüşlerini öğrenme bakımından fayda sağlamaktadır.

Örnekleme dahil olan bölümlerdeki yarışmacıların söylemleri deşifre edilerek kategorilere ayrılmış, elde edilen verilere eleştirel bir bakış açısıyla

² Programın 2018 yılında yayınlanan ilk sezonunda para ödülü 10 bin TL iken, sonraki sezonlarda para ödülü 15bin TL'ye çıkartılmıştır.

³ Programın 2019 yılı sezonunda sadece evli olan kadınların dışında sözlü ve nişanlı olan kadınlar kayınvalide adayları da yarışmaya katılabilmektedirler. Burada parantez açmak gerekirse yarışmaya katılımcı olarak başvurulduğunda evli olunmasa dahi "evlilik yolunda" adımların atılmasına dikkat çekilmektedir. Bu tanımlamaların dışında kalan sıfatlarla yarışmaya katılmak şimdilik mümkün görünmemektedir.

⁴ Araştırmada hem evli olanlar hem nişanlı ya da evlilik yolunda ilerleyenler için gelin tanımlamasında bulunulmuştur. Bu sebeple gelin adayı ya da nişanlı çiftler ifadesi kullanılmayıp herkes için gelin adlandırması yapılmıştır.

yaklaşmıştır. Katılımcıların kullandıkları cinsiyetçi ve erkek egemen ifadeler eleştirel söylem analizi kullanılarak yorumlanmıştır. Gelin ve kaynanaların kendilerinden bahsederken kullandıkları ifadeler, sunucunun yarışmacılara sorduğu sorular ve vermiş olduğu tepkiler, neden yarışmaya katılmak istedikleri, kazanacakları ödülle neler yapacakları, yarışma esnasında belirtilen cümleler kodlanarak analiz edilmiştir. Programda yer alan cinsiyetçi açıklamaların dışında kalan söylemlere araştırma kapsamında yer verilmeyecektir. Programın formatı dikkate alınarak gelin-kaynana ilişkilerini kapsayan üç temel kategori belirlenmiş bu kategoriler alt başlıklara ayrılarak analiz edilmiştir. Anne kız ilişkisine yapılan vurgu, kayınvalidelere dair söylemler ile gelinlere dair söylemler toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında temel söylem yapıları belirlenerek çözümlenmiştir.

Gelin-kaynana söyleminden anne-kız ilişkisine doğru yaşanan değişim:

Günümüz televizyonunda “gelin-kaynana” ilişkisini konu edinen gündüz kuşağı programları; kadınların ev içi erkeklerden soyutlanmış özgürlük veya dokunulmazlık alanı olarak görülen mutfak ile ilişkilendirilen geleneksel (ataerkil) toplumsal roller sistemine göre kurgulanmaktadır. Bu programların ortak paydası, ‘gelin ve kayınvalide arasındaki rekabet’ durumu olarak görülmektedir ancak son dönemlerde yayınlanan gündüz kuşağı programları, bu genel algının dışına çıkarak tersi bir söylemi üretme yolundadır. Uzun dönemden beri filmler, diziler ve programlar üzerinden sunulan geline eziyet eden “kötü kaynana” veya kimi zaman kayınvalidesinin bakım işlerini üstlenmeyen ve oğluyla arasını açan “kötü gelin” imajının sert görünürlüğü silikleşmektedir. Birbirleriyle her daim mücadele halinde olan ailenin iki kadın üyesi çatışma halinden sıyrılarak anne-kız merkezine yaklaşmaktadır. Her ne kadar “gelin-kaynana” ilişkilerinin sorunlu olduğuna yönelik çeşitli varsayımlar güncelliğini koruyor olsa da *Zuhal Topal’la Sofrada* programını incelemeye açtığımızda, bu ilişkilerin ekranlarda yeni söylemler üretilerek farklı şekilde yansıtıldığına şahit olunmuştur. Aşağıda verilen ifadeler üzerinden gelin ve kaynanaların çatışmalı ilişkilerin esnetildiği sonucuna ulaşılabilir:

Tablo 1: Anne-kız olmaya ilişkin kayınvalidelerin ifadeleri

Söyleyen Kişi	İfade
K4	“Annesinin emaneti, o benim gelinim değil, kızım .”
K18	“Biz çok iyi anlaşıyoruz. Anne-kız bile bizim gibi anlaşamaz.”
K17	“Benim kızım yok dedim. Senin kızım olmanı istiyorum dedim. İlk söylediğim oydu.”
K19	“Anne diyecek tabii ki başka bir şans yok. Çünkü ben seni kızım olarak seviyorum.”

Gelin ve kaynanaların anne kız gibi olduklarını, birbirlerini arkadaşları gibi gördüklerini söylemeleri program boyunca olumlanan nitelikler arasındadır. K18'in söyleminde görüldüğü gibi anne/kızın ötesinde ayrı bir ilişkinin kurulması ve bunun sıklıkla dile getirilmesi, geçmiş dönemlere ait "kaynana-gelin" olumsuz anlatısının reddedilişini resmetmektedir. Bu reddediş çizgisi yolunu birbirini tamamlayan kan bağınyı işaret eden "anne-kız" söylemiyle kesiştirir. Bilindiğı üzere anneler ve kızlar; birbirilerini anlayan, her daim omuz omuza veren ikili ilişkilerin betimi gibidir. Anne kız arasında samimi bir ilişkinin hüküm sürdüğüne yönelik bu bakış yıllar boyunca destek görmüştür. Çünkü kan bağıyla kurulan anne ile kız ilişkisinde taraflar karşı karşıya gel(e)mez, geldiğı takdirde de çeşitli yöntemlerle ortaya çıkan sorunlar çözülür. Nitekim Kağıtçıbaşı'nın (2010) belirttiğı gibi ataerkil aile yapısının hüküm sürdüğü toplumlarda aile ilişkileri sıkı bağlarla dokunmaktadır ve yakın çevreye karşı hissedilen duygusal bağımlılık "ilişkililik kültürü", "karşılıklı bağımlılık" (İmamoğlu, 1987) şeklinde ifade edilmektedir. Evlilik yoluyla kurulan ilişkilerde ise bireylerin kendilerini dahil oldukları ailenin birer üyesi gibi kabul ettirmeleri daha uzun zaman alarak kimi zaman sancılı olabilmektedir. Aynı muhitte büyüyen, birbirlerini tanıyan, "davulun dengi dengine" çaldığı benzer sosyal ve ekonomik sermayelere sahip ailelerin çocuklarını evlendirerek akraba olmaları, "anne-kız" ilişkilerinin daha hızlı oluşmasına yol açabilir. Çünkü "aynılık" kavramı, küçük yaşlardan itibaren inşa edilen gelin kaynana ilişkisindeki temel beklentiyi kayınvalideninkine yaklaştırarak, evlilik nihayetinde "anne-kız" samimiyetine ulaşmalarını sağlayacaktır.

Kayınvalidelere dair söylemler:

Söylemsel düzlemde ilişkilerin daha samimi bir boyuta ulaştığını gelin ve kayınvalideler belirtse de birbirlerine karşı bazı beklentilere sahiptirler. Bu bölümde ilk olarak gelinlerin kayınvalidelere ilişkin söylemlerine, beklentilerine ve itirazlarına yer verilecektir. Sonraki bölümde ise kayınvalidelerin gelinlere yönelik beklentileri üzerinde durulacaktır. Gelinler ve kayınvalideler, söylemsel düzlemde ilişkilerin daha samimi ve açık bir boyuta ulaştığını belirtse de geleneksel kaynana-gelin beklentilerine sahip olmayı bırakmayan söylemleri mevcuttur. Bu söylemlerden başlık altında ilk olarak gelinlerin kayınvalidelere ilişkin söylemlerine, beklentilerine ve itirazlarına yer verilecektir. Sonraki bölümde ise kayınvalidelerin gelinlere yönelik beklentileri üzerinde durulacaktır.

Kamusal yaşamda görünürlüğü az olan kadın için evlilik; çoğu zaman baba evinden çıkmasına, görelilik olarak özgürleşmesine ve kendi düzenini kurmasına hizmet eden bir anlaşma olarak okunabilir. Yeni kurulan aile içinde kadının özerk konumunu giderek güçlü kılan çocuk ise inceleme odağına yerleştirilmesi gereken önemli bir konudur. Her ne kadar aileler, baba otoritesinin bir ürünü olarak görülüyor olsa da "annelik" çocuk için her şeyi dizayn eden ve onun yaşamında egemenliğini kuran önemli bir roldür. Bu konuma erişmek ise kadının en fazla bakımı, en fazla sevgiyi

veren kişi olmasından gelir ve bu konumunu bir başkasına devretmek istemez. Nitekim çocuğuna bakan, onunla ilgilenen ve onu seven en güçlü kadın kendisidir ve bu onu değerli hissettirir. Bu sebeple kadınlar, duygusal bakım işlerinde erkeklerden önde olmak isterler (Hooks, 2020: 59, 89) ve kimi kültürlerde ailedeki diğer kadınlardan da bu yolla ayrılarak güç kazanırlar. Benzer şekilde programda da gelinler ile kayınanaların karşı karşıya kaldıkları konuların başında çocukların bakımı yer almaktadır. Kayınvalidelerin çocuğun bakımı üzerinde fazla müdahaleci bir rol benimsemeleri gelinler tarafından eleştiriye uğramaktadır. Gelin kaynana çatışmasının en önemli nedenleri arasında bu müdahaleci yaklaşımların bulunduğu görülmektedir. Program esnasında gelinlerin herhangi bir yerde çalışıp çalışmadıklarına fazla değinilmeyip bilgi verilmezken; çocukların bakımına ilişkin en ince ayrıntıya kadar yapılanlardan bahsedilmektedir. Çocuğun bakımının anne aracılığıyla gerçekleştirilmesinin dışında, bu rolünün daha da pekiştirilmesine yönelik kayınvalidelerin sürekli uyarılarına maruz kalan gelinlerin bu durumdan rahatsızlık duydukları görülmektedir:

Tablo 2: Gelinlerin Kayınvalidelerinin çocuk bakımı konusundaki ifadeleri

Söyleyen Kişi	İfade
G1	"Çocuğu kendisi yatracakmış, kendisi uyutacakmış. Kendisi doyurup kendisi yıkayacakmış. Ee ben neyim?"
G16	"Yedirdin mi giydirdin mi sanki anne diyorum ben annesiyim daha iyi biliyorum sen tamam sakın ol her şeye bir yorum illa ki... Çocuk konusunda çok takışıyoruz."
G20	"Çocuğuma çok müdahale ediyor, kayınvalidem."

Kayınvalidelerin konuya dahil olmasının yanında G16 ile G20'nin ifadelerinde yer aldığı gibi çocukların "anneleri" olmaları zaten kendilerini onların üzerinde ayrıcalıklı bir statüye yerleştirmeleri için geçerli bir nedendir. Bu durum gelinler tarafından eleştirilmeden normal karşılanmakta; çocuğun bakımından annenin sorumlu olması gerektiği düşüncesi onların söylemlerinde açığa çıkarak ataerkil değerler pekiştirilmeye devam etmektedir. Kadınların ev dışı alanda ücretli emeğe katılması neticesinde büyükanneler, kadın olmalarının bir "getirisi" olarak torun bakımında aktif rol almaya başlamışlardır. Türkiye'de yapılan çalışmalara göre kadınların %31.3'ünün çocuklarına kendi anneleri veya kayınvalideleri bakmaktadır (Gönüllü ve İçli, 2001: 94). Verilerden anlaşıldığı üzere çocuk bakımında geleneksel yollara başvurulmakta, bu durum beraberinde büyükannelerin çocuğa ilişkin kararlarda söz sahibi olmasına da yol açmaktadır. Kadınların toplumda temel görevlerinin

çocuklarının bakımını sağlaması düşüncesi beraberinde kadınları ev içi yaşama daha da bağımlı kılmaktadır. Böylece hem gelinler hem de kayınvalideler çocuğu ilgilendiren konularda karar verebilmekte; hayat tarzlarının benzer olmaması nedeniyle de farklı düşünce yapılarına sahip olup sorun yaşayabilmektedirler. Gelinler de kayınvalidelerin baskıcı tutumundan rahatsız olduklarını bildirip, çocuğu ilgilendiren konularda kendilerinin sorumlu olmaları gerektiğinin altını çizmektedirler. Bu söylemin dışında çocukların babalarıyla sınırlı ilişkiler kurdukları sonucuna da varılabilir. Programda babaların çocuklarının bakımına yönelik herhangi bir sorumluluk alıp almadıklarına ilişkin ifadelere gelin ve kayınvalidelerin söylemlerinde rastlanılmamıştır. Bu durum doğrudan, çocuğun bakım sorumluluğunun daha çok annede olduğu fikrinin ya da olması gerektiğine yönelik düşüncelerin ataerkil değerlere uygun biçimde tasarlandığını ve ekranlara da buna uygun olarak taşındığını göstermektedir. Yapılan çalışmaların (AÇEV, 2017; Bozok, 2018) ortaya koyduğu üzere Türkiye’de babalar, çocuklarının bakımında kendilerini ikincil bir rolde konumlandırır. Bu durum, kadınların işlerinin ev işleri ve çocuk bakımı olarak belirlenmesi ve bu rollerin Türkiye’de kültürel bir değer olarak kabul edilmesi (Kalaycıoğlu ve Tılıç, 2001) ile ilişkilidir ve erkek aynı kültürel değerler içinde bu alandan soyutlanmıştır.

Gelinlerin kayınvalidelerine ilişkin rahatsız oldukları başka bir konu ise onların temizlik takıntılarının bulunmasıdır. Kayınvalidelerin sürekli kendi evlerinde temizlik yapması gelinler tarafından hoş karşılanmamaktadır. Kayınvalidelerin gelinlerinin evini temizleme girişimleri, gelinlerinin “yeterince” temiz olmadığına gönderme yaparak onları “ideal gelin” olma durumundan uzaklaştırmalarına hizmet eder. Bu durum, gelinler açısından kendilerine yöneltile büyük bir tehdittir. Kayınvalidenin ve gelinin temizliğe yönelttiği ilgilerinin bu denli yoğun olması, cinsiyet kodlarına göre kadının zamanının büyük bir bölümünü temizliğe harcamasıyla da yakından ilgilidir. Bora’ya göre (2010: 59) evin dışarının pisliklerinden uzak bir mekan olması, masum ve temiz bir yer olarak tasarlanması, erkeklerin de kamusal alanda konumlanması; kadınların ve çocukların ise bu temiz yerde bırakılmaları, yaşadığımız kültürün en belirleyici ve güçlü örüntülerinden biridir. Ev bu bağlamda “kadınlık kültürünün ve bakım etiğinin” üretildiği bir yer konumundadır. Ayrıca ev işleri toplumsal cinsiyet rolleri açısından erkeklerle kadınlar arasındaki farklılığın altının koyu renkle işaretlendiği bir konuma sahiptir:

Tablo 3: Gelinlerin kayınvalidelere yönelik temizlikle ilgili söylemleri

Söyleyen kişi	İfade
G8	“İş hayatını bıraktığından beri temizlik yapıyor.”
G16	“İlk evlendik başladı temizlik temizlik diye.”
G20	“Aşırı titiz. Temizlik. Ben çok değilim açıkçası. Yani aman da çocuklu ev. Her şey gelir hemen böyle evi göz gezdirir şurda

şu var burda bu var. Şurası pis burası pis. Anne ben çocukluyum yapamıyorum. Yapacaksın, bizde gençtik falan filan.”

G5

“Kayınvalidem muhakkak bir yerde bir şey bulur eve pis der yani... Şöyle bir örnek vereyim mesela klavyeyi çamaşır makinesine attığı olmuştur.”

Kirin kadınlar tarafından temizlenmesi, bu tarz bir hizmetçiliğin kadınlar tarafından içselleştirilmesi ataerkil aile yapısı sebebiyle onur meselesi gibi de algılanmakta ve kadınlar üzerinde kurulmuş bir kontrol mekanizmasına karşılık gelmektedir (Yakalı Çamoğlu, 2017: 70). G5'in eltisinin kayınvalidesi için kurduğu cümle aslında bu durumu çok net bir şekilde gözler önüne sermektedir. “Bütün ömrünü temizliğe adanmış olmasından dolayı rahatsızım”, söylemi ev işlerini hayatının merkezine koyan bir kadının yaşamının özetini oluşturmaktadır. Temizliğe adanan hayatların arkasında görüldüğü üzere kadının kendisini ev işleriyle var etmesi ve benliğini oluşturması, bu konunun onun öznelliğinin inşasında önemli bir yere sahip olmasına karşılık gelmektedir. Gelinlerin söylemlerinin yanında kayınvalidelerin kendilerini anlatırken bilakis temizlikle ilgili düşüncelerini açıklarken kullandıkları ifadeler, durumu daha anlaşılır bir şekilde gözler önüne sermektedir. K8'in “Gece başıma bir iş gelip de iki komşu geldiği zaman o evi öyle görmeyecek...3 günde cam sileceğim yorgan mesela bugün yatıyorum burnuma değişik koku geldi. Daha dün dikmişim nevresimi geri söküyorum, bakıyorlar daha dün bu asılıydı ama kokmadı burnuma diyorum. İlla kokacak.” söylemi ile K20'nin “Napayım elimde değil Zuhul Hanım ölürsem de temiz öleyim... Her şey yerinde olacak böyle.” ifadeleri kayınvalidelerin temizlikle kurdukları yakın ilişkinin rızaya dayalı olarak gerçekleştiğini göstermektedir. Böylece kayınvalidelerin “hijyen takıntısı” gelinlerin söylemlerinde açığa çıkmaktadır. Çünkü kayınvalideler için durum benzer değildir; inşa ettikleri benliklerinde temizlikle ilgili kurdukları ilişki takıntından ziyade “olması gereken”, “normal” bir işleyiş olarak görülmekte ve savunulmaktadır. Nitekim fiziki dünyada var oluşunun sona erdiği ölüm anında bile evinin temizliğini aklından çıkarmayan kayınvalideler benliklerinin oluşumunda ev işlerinden bağımsız bir düşünceyi dahi tahayyül edememektedirler. Bu algı Bora'ya göre (2010: 66) ev işinin kültürel ve tarihsel olarak yaratılmasıyla yakından ilişkilidir.

Gelinlere yönelik söylemler:

Çalışmanın bu bölümünde, programda gelinlerin yapmış oldukları yemekleri tadan kayınvalidelerin yemeklere ilişkin ifadeleri incelemeye alınmıştır. Devamında ise yemek yapmanın dışına çıkılarak program boyunca dolaylı yollardan, alt metinlerle aktarılan kültürel normlarla paralel bir düzlemde ilerleyen kayınvalidelerin zihinlerinde yarattıkları ideal gelin anlatılarına odaklanılmıştır. Kayınvalidelerin gelinleriyle ilgili beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığı dilemması hem kendi gelinleri

üzerinden hem de yarışmadaki diğer gelinler üzerinden okunmaya çalışılmıştır.

Program boyunca kayınvalidelerin en fazla üzerinde yorum yaptıkları konu, gelinlerin hazırlamış oldukları menülere ilişkindir. İzlenen programların neredeyse tamamında kayınvalideler yapılan yemekleri “basit” bulmuş, gelinleri kolayca kaçmakla, özensiz yemekler hazırlamakla eleştirmişlerdir. Bir yemeğin sadece çeşitli malzemelerle hazırlanması yetersiz görülmüş, bunun yanında muhakkak el açması bir çeşidin yapılması ya da hazır malzemelerin kullanılmaması ve daha çok zaman harcanarak, emek verilerek yemeklerin yapılması beklenilmiştir. Kayınvalidelerin söylemlerinde bu durum doğrudan, açıkça belirtilmektedir:

Tablo 4: Kayınvalidelerin gelinlerin yemeklerine yönelttiği eleştiriler

Yönelten Kişiler	Yöneltilen Kişi	Yöneltilen İfadeler
K1	G5	“Bu ne yaa hep basit . 17-20 yaşındaki kızların yemeklerini sunuyorlar bizlere.”
K5	G3	“ Beş dakikalık şeyler hepsi... Antin kuntin yemekler.”
K6	G10	“Baklavayı elde açarsa bir o zor. Başka hiçbir şey zor değil .”
K19	G20	“Sonuçta bir el açması hamur yok.”
K24	G21	“Hazır yufka hazır yapmış. Gayet kolaydı .”
K23	G25	“Menü çok hafif . Ağır bir yemeği yok.”

Yemeklerin “basit, hafif” olması ya da “zor” olmaması, kayınvalidelerin ideal gelinlik ölçütleriyle örtüşmemekte ve bu gelinler onların gözünde hiçbir zaman “tam”, “kusursuz” menüler çıkartamayacak bir pozisyondadırlar. Bir böreğin muhakkak el açması olması gerektiğini, bir baklavanın hazır yufkayla yapılmaması gerektiğini de en iyi bilenler kayınvalidelerdir. Yakalı Çamoğlu'nun (2017: 69) belirttiği gibi bir konuyu en iyi bilen olma bir güç kaynağına karşılık gelmektedir. Güç dengesinin yanında bahsedilmesi gereken diğer bir husus ise kadınların ataerkil normları gündelik hayatlarında normalleştirerek görünür kılmaları ve bunlara uygun davranışlar sergilemeleridir. Modern dönemin getirdiği yenilikler; eğitim seviyesinin yükselmesi, istihdama katılan kadın sayısının artması ve teknolojik ilerlemeler, ev işlerinin daha kolay ve çabuk yoldan tamamlanmasına katkıda bulunmuştur. Piyasada hazır, işlenmiş olarak satılan malzemelerle yapılan yemeklerle birlikte bireylerin kendilerine daha fazla zaman ayırmalarına olanak tanınmıştır. Ancak programda teknolojik ilerlemelerin kaydettiği bu yeniliklere direnç gösterilip, bunları reddeden bir bakış açısıyla karşı karşıya kalınmaktadır.

Program boyunca gelinler hazır malzeme kullansa da kullanmasa da eksiksiz menüler çıkartsalar dahi yarışmada birinci olamamaktadırlar. Çünkü kayınvalidelerin diğer gelinlere verdikleri puanlarda gelinlerin hazırlamış oldukları yemeğin önüne geçebilmektedir. Bu açıdan da ikili bir iş birliğine gidilmesi gerekmektedir. Birinciliğe giden yolda yemeklerin yapımına dair program boyunca dile getirilen bir diğer söylem ise gelinlerin yemekleri kayınvalidelerden öğrenmeleri gerekliliğidir. Bu konu her programda sunucu tarafından da özellikle sorulmaktadır. Dolayısıyla eril dünyada kayınvalideler, oğullarına hizmet eden gelinlere yemek yapmayı da öğreten birer öğretmen konumundadırlar; gelinlerde öğretmenlerine saygıda kusur etmemektedirler. Bu durumun K1, K20, K16 ve K4 tarafından ifade edildiği Tablo 5'te sunulmuştur:

Tablo 5: Kayınvalidelerin gelinlere yemek yapmayı öğretmesine ilişkin değerlendirmeler

Söyleyen kişi	İfade
K1	"Burcu, ilk üç yıl güzel yemek yapamadı ama şimdi çok güzel yemek yapıyor, çocuğu doğduktan sonra ve tabii ki de benim de katkılarımdan dolayı... Şu an da çok güzel yapıyor... Öğrenmek mi istemiyordu ilk yıllar kulak asmıyordu...Ben söylene söylene artık."
K20	"Bir el açmasını beceremiyor. Her şeyi güzel yapıyor ama bir el açmasını öğrenememiş."
K16	"Çocuk olana kadar zaten işleri ben öğrettim buna...Gelin olmak kolay mı heralde yapacak...Benim gül gibi oğlumu aldın mecburdu yapacak...Ben de iş yapsam evde bu ne yapacak iş yapmayacak."
K4	"Benim elim neye yatkınsa aynısını benden aldı."

Programda yemek yapmanın ve yemek yapmayı kayınvalideden öğrenmenin yanı sıra özellikle misafirleri karşılama merasimi ve sunum esnasında gelinlerin kayınvalidelere verdikleri yanıtlarda yemek sofrasında uzun uzadıya konuşulan konu başlıkları arasındadır. Nitekim karşılama esnasında gelinlerin misafir olarak gelen kayınvalidelerin ellerini öpmesi, güler yüzlü, candan davranmaları beklenmektedir. Öyle ki program sonunda elini öpmediği ya da kendilerini soğuk karşıladığı gerekçesiyle düşük puan veren kayınvalideler, bu sitemini puanını açıklarken herkese belirtmektedirler. Kayınvalidelere saygının bir göstergesi olarak el öpmenin dışında mesafeli yaklaşıldığında gelinler bu konuda eleştirilmektedir çünkü elin öpülmemesi kabul görmeyen, sorgulanmayan doğrudan yapılması gereken davranışlar arasındadır. Sıcak karşılamanın bir gereği olarak el öpmeyle gelinler kayınvalidelerin bir nevi gücünü ve iktidarını da kabul

Gelin-Kaynana İlişkilerinin Medyadaki Temsili: Zuhal Topal'la Sofrada Örneği

etmiş ve takdirini kazanmış olurlar, böylece idealize edilen gelinliğin kriterlerinden biri daha tamamlanmış olur:

Tablo 6: Kayınvalidelerin karşılanmaya ilişkin değerlendirmeleri

Söyleyen Kişi	İfade
K18	"K17'nin gelini karşılaması hiç güzel değildi... Elimizi öpmeyebilir herkes el öpecek diye bir şey yok ama el sıkabilirdi, bize elini uzayıp. N.H gelinin karşılaması sıfırdı. Benim gelinim herkesin elini tek tek öptü herkese ayrı ayrı sarıldı, bunları yapmayabilir ama elimizi sıkabilirdi."
K24	"Gelin hanım elimizi öptü. Güzel karşıladı bizi. Güler yüzlüydü."
K2	"Karşılama biraz soğuk gibiydi...Candan değildi."

Kayınvalideler karşılamada gösterilen saygının benzerini gelinlerin kendilerini ifade ederken kullandıkları sözcüklerde de görmek istemektedirler. Bu sebeple gelinlerin jest ve mimiklerinin yanında, üslupları da eleştiriye maruz kalmaktadır. Kayınvalidelerin yemeklere dair sordukları sorulara, gelinlerin saygılı bir tavır takınarak cevaplaması beklenmektedir. Aksi takdirde, gelinlerin takındıkları tavır, kullandıkları sözcükler kayınvalideleri rahatsız edip, beklentilerini karşılamıyorsa anında müdahalede bulunmaktadırlar. Gelinler kendilerine yöneltilen eleştirilere çoğunlukla yanıt vermektedir ancak sunucunun duruma müdahil olup arabuluculuk yapmasıyla gelinlerin kayınvalidelerle iyi geçinmesi, onlara karşı sabırlı ve hoşgörülü olması gerektiğini vurgulamaktadır:

Tablo 7: Kayınvalidelerin saygıya ilişkin değerlendirmeleri

Yönelten Kişiler	Yöneltilen Kişi	Yöneltilen İfadeler
K1	G2	"Çok agresif gelin."
K14	G13	"Gelin çat çat lafı yapıştırıyor valla."
K24	K22	"Gelinin üstüme üstüme geldi."
K25	G24	"Gelinin konuşmalarından da kırdım puan."
K13	G15	"Gelinin bana boş konuşuyorsun demesi o kadar zoruma gitti ki."

Kayınvalidelerin gelinlere yönelik getirdikleri bu eleştirileri "saygı" kavramıyla beraber değerlendirebilmemiz mümkündür. Sosyoloji literatüründe "prestij", "tanıma" ve "itibar" kelimeleriyle ifade edilen saygı, toplumsal yapının önemli bir dinamiği kabul edilir (Sennett, 2019: 63-64). Bu

noktada toplumsal konumu yüksek olana (erkek, yaşlı vb.) saygı gösterilmesi beklentisi kaçınılmaz hale gelir. Toplumsal yaşamda kayınvalidenin gelin üzerinde güç sahibi olması anlayışı program boyunca kayınvalidelerin bu beklentiyi sürdürmesinin sebebi olmuştur. Nitekim onlar, misafir oldukları için değil “kayınvalide” oldukları için saygı beklemiştir. Tablo 6’daki eleştiri örneklerinde de görüldüğü üzere, gelinlerin eleştiriler karşısındaki “sessizliği” veya “kendilerini ifade etme, açıklamadan kaçınma” durumları saygı olarak nitelendirilir. Ayrıca, K24’ün ifadesindeki şikâyet doğrudan geline değil “gelinin” şeklindeki tanımlamayla kayınvalideye yöneltilmiştir. Gelininin bu davranışın sorumlusu kayınvalidedir.

Gelinlerin kendini konumlandırması ve toplumsal cinsiyete dair üretilen söylemler:

White’ın (2015: 27) belirttiği gibi kadınların toplumsal kimlikleri, birincil olarak ailedeki konumlarına bağlı olmaktadır. Kız evlat, anne, kardeş ya da eş kimliği, bir kadın için “iyi kadın” olarak toplumsal bağlamda kabul görmekte çok önemli bir yere sahiptir. İyi kadın olmanın yanında özellikle evlilikle edinilen diğer kimlikleri göz önünde bulundurduğumuzda programda dolaylı yollardan sürekli empoze edilen başka bir mesaj mevcuttur. Bu da iyi gelin olmanın ölçütlerinin neler olduğunu kapsamaktadır. İdeal gelin anlatılarında güzel, iyi kalpli, sessiz, mütevazı, hafifmeşrep olmayan, iyi bir ev hanımı, günümüz ailelerinin hayallerindeki gelindir (Yakalı Çamoğlu, 2017: 55). Bu açıdan ideal kadın olmakla ideal gelin olmak arasında paralel bir ilişki mevcuttur. İyi eş ve iyi anne olmanın ölçütlerini karşılamak iyi gelin olmanın da altın kuralını temsil etmektedir.

Yarışmadaki gelinler, gelin olmanın yaşamlarında önemli bir yerde bulunduğunu söylemleriyle açığa çıkarmaktadırlar. G7’nin “Ben çok küçük yaşta evlendim Zuhul Hanım 19 yaşında evlendim. Çocuk yaştan mutfığa çok büyük ilgim vardı” sözleri mutfakla kendini özdeşleştiren bir yapının mevcut olduğunu, bunu da isteyerek ve severek yaparak kabul edilmesi toplumsal yaşamda yazısız kurallara uyulduğunu ve kadınlık rollerinin hayat boyunca sürdürüldüğüne işaret etmektedir. Benzer söylemleri başka yarışmacılarda da duymak mümkündür:

“9 yaşından beri zaten yemek yapıyorum. O yüzden şey böyle normal misafirlerim geliyormuş gibi sakın güzel bir şekilde yemeklerimi çıkarıp misafirlerime ikram edip akşam da güzel bir şekilde evlerine göndereceğim (G19).”

Kadınların küçük yaşta mutfığa girmesi ve yemek yapması olumlu ve olması gereken bir özellik gibi ekranlara yansıtılmaktadır. Bunu gururlanarak söyleyen evli kadınlarında ideal gelinliği devam ettirme yolunda büyük bir yol kat ettikleri, kendi rızalarına dayalı bir şekilde nasıl oturup nasıl kalkılacağını nerede nasıl davranılacağını bildiklerini söylemeleri de dışarıdan başka birinin kendilerini kontrol etmelerine de

Gelin-Kaynana İlişkilerinin Medyadaki Temsili: Zuhal Topal'la Sofrada Örneği

gerek kalmayacağını aktarmaktadır. Küçük yaştan itibaren öğretilen bu roller gelinler tarafından sorgulanmamakta ya da reddedilmemekte aksine kayınvalideler ile geliştirdikleri strateji ile mevcut yaklaşım karşılıklı olarak kabul edilip benimsenmektedir. Üzerine düşen rolleri layıkıyla yerine getiren gelinler bunun karşılığında kayınvalidelerin, dolaylı yollardan da eşlerinin takdirini kazanmış olmaktadır.

Para ödülünü kazandıktan sonra gelinlerin parayı bunu nasıl değerlendirecekleri sorulduğunda çoğunlukla evleri, çocukları için harcama yapacaklarını belirtmişlerdir. Çocuğuna oda düzenlemek, sünnet töreni yapmak isteyen gelinler evin tadilatında ya da salon takımını yenilemek için de parayı harcayabileceklerini belirtmişlerdir. Yarışmadan kazandıkları paranın da çocukları ve ev için harcanması kendilerine dair yapmak istediklerinin arkasında yine kadın olmalarıyla yakından ilgili konuların bulunduğunu bizlere göstermektedir. Gelinin ev kadınlığına dair söylemleri, hamaratlığı, çocuklarına ve eşine düşkün olması kazanılan toplumsal statüsüyle yakından ilişkili iken; kadınların ellerine geçen imkanlar dahilinde bile bu ezberi bozmadıkları görülmektedir. Sadece bir gelinin ve bir kayınvalidenin kazandığı parayı kendisi ve hayalleri için harcamak istediği görülmektedir:

Tablo 8: Gelinlerin parayı kazanma durumunda gerçekleştirmek istedikleri şeyler

Söyleyen Kişi	İfade
G3	"Kendime dükkan açmak istiyorum, ev yemekleri tarzında."
G5	"Parayla salonumu yenilemeyi düşünüyorum."
G7	"Ödülle kızım çocuk odası istiyor. Kızıma oda yapmak istiyorum."
G8	"Ev aldım içine ihtiyacı olacak heralde onun için harcayacağım."
G10	"Parayı çocuklarım için harcayacağım."
G21	"Kazanırsam oğlumun sünnet düşünününü yapacağım."

G5, G7, G8, G10 ve G21'in söylemleri paranın çocukları için harcanacağını göstermesi toplumsal cinsiyetle ilgili görülmekteyken; parayı çocuğundan farklı bir şeye harcamak isteyen G3'ün ev yemekleriyle ilgili bir dükkân açmak istemesi de aynı derecede toplumsal cinsiyet rolleriyle bağlantılıdır. Nitekim G3, her ne kadar ev içinde ve ev içi işlerde konumlandırılmak yerine ev dışında ücretli emek sağlayan konumunda olmak istese de ev içi yemek işini ev dışı alana taşıma yoluna giderek geleneksel kadınlık rolünden sıyrılamamıştır. Genel itibarıyla ise gelinlerin kazanacakları ödüle dair söylemlerinin hakim kültürel değerlerin üretimi olan kadınlık rollerinin

uzantıları olduğu görülmektedir. Yarışmacıların söylemleri, kadınlık kimliğinin inşa edilmesine yardımcı olmaktadır ve bu durum ataerkil toplumsal ideolojiyle kol kola ilerleyerek izleyicilere aktarılmaktadır.

Sonuç

Gelin-kaynana ikiliğinin medyadaki görünüşünü söylemler boyutuyla inceleme konusu haline getiren bu çalışmanın veri kaynağını, hafta içi gündüz kuşağı televizyon programı *Zuhal Topal'la Sofrada (ZTS)* oluşturmuştur. Adı geçen bu yemek programı, toplumun kadına biçtiği geleneksel kadınlık rollerini sergileme noktasında oldukça önemli bir veri kaynağı konumundadır. Bu önemli yönünün yanında, geleneksel kadınlık rolüne bağlı kurgulanan “kayınvalide” ve “gelin” olma durumunu da net biçimde sergilemektedir. Literatürde kabul gören genel tanıma göre gelinler ve kayınvalideler, bir erkek merkezinde (kayınvalidenin oğlu ve gelinin eşi) yeni toplumsal kimlik edinen ve statü değiştiren kadınlardır. Bu noktada aralarındaki çatışma belirtilen merkeze yakın olma isteği üzerinden kaçınılmaz hale gelir. *ZTS* yarışmasının ise gelini ve kayınvalideyi rekabet halinde olmaktan ziyade birbirine destek olan yarışmacılar şeklinde kurgulaması, var olan çatışmanın görüntüsünü yumuşatma yoluna gitmiş olduğunun göstergesi kabul edilebilir. Ancak belirtilmelidir ki ödül için birleşme fikri dahi gelinlerin kayınvalidelere ve kayınvalidelerin gelinlere yönelik söylemlerini, anne-kız yakınlığına veya söylemlerine yakınlaştırmaya yetmemiştir.

En genel haliyle bu yarışma, kadını özel alana sıkıştıran ataerkil düzene uygun tasarlanmıştır. Yarışma kurgusu gereği; yemeğini zamanında yetiştiren, lezzetli yemekler sunan, “saygılı” gelinler “başarılı” kabul edilerek para ile ödüllendirilir. Bu durumu, ataerkil sistemin ev işlerini ücretli emek saymayan yönünü desteklediği gerekçesiyle eleştirmek mümkündür. Ayrıca yarışma programının, kadının uzmanlık alanını gözeterek ona bir ödül vermeyi vaat etmediği açıktır. Aksine bu program kadından, her gün ev içinde gerçekleştirdiği “gönüllü” işini sergilemesini beklemektedir. Dahası, gelinin iyi yemekler yapıyor olması onu yarışmanın birincisi yapmaya yetmemektedir. Zira birinci olmak, yalnızca geline değil kayınvalideye de bağlanmış haldedir. Paralel bir anlatı olarak; ataerkil sistemde kayınvalideler, oğullarına hizmet edecek gelinlerine ev işlerini öğreten kişilerdir. Gelinler veya kayınvalideler fark etmeksizin tüm yarışmacıların sık sık “gelininize hiçbir şey öğretmemişsiniz” şeklinde tekrarlanan söylemleri bu durumu yeniden üretmekte ve var olan anlayışı güçlendirmektedir. Program boyunca kayınvalidelerce gelinler; “güler yüzlü”, “iyi huylu”, “becerikli”, “hızlı” ve “anlayışlı” olması gereken kişiler olarak anlatılırken; kendilerinin, gelini eğitecek, yol gösterecek kimi zaman ise onu kontrol edip denetleyecek kişiler olarak anlatılmış olması, gelin-kaynana çatışması problem alanına temas etmiştir. Bu problem alanını şu genel varsayımla beraber değerlendirmemiz yerinde olacaktır: Ev işlerinde gelinlerinden daha deneyimli olan kayınvalideler, bu zemin üzerinden güç kazanarak ailenin en güçlü kadını konumuna gelirler. Program formatının

da kayınvalidelerin yemek yapmasını bekleyecek şekilde kurulmamış olması bu anlayışı desteklemiştir. Onlar, geleneksel kodlara göre ev içinde “en iyi” ve “en başarılı” kadınlar oldukları için bu durumu ödül ile sergilemek durumunda değillerdir. Bilindiği üzere yarışmalar, yalnızca en iyi olduğunu sergilemeye değil, kişinin iyi veya kötü olduğunu anlamasına da yardımcı olurlar. Oysa kayınvalideler; toplumsal kimlikleri gereği evlenme, ev işlerini yerine getirme, çocuk doğurma, büyütme ve onu evlendirme alanında kendilerini çoktan kanıtlamış kişilerdir. Burada kimliğini güçlendirmesi gereken tek kadın “gelin”dir. Program dahilinde, kayınvalidelerin torunlarına bakmak ve gelinlerinin evlerini temizlemek istemesi gelinlerinin yetersizliğine vurgu yaparak, onların üzerinde konumlanışlarını davranış boyutuyla somutlaştırır. Aynı zamanda gelinlerin bu durumdan şikâyet eden söylemleri, var olan yerleşik konumun problemleri yönünü yeniden gündeme taşımıştır.

Üzerinde durulması gereken bir diğer nokta da programın sunucusu Zuhal Topal'ın söylemleriyle idealize edilen gelinlik ve buna bağlı olarak kadınlık tanımına katkıda bulunmuş olmasıdır. Gerek Zuhal Topal'ın gerekse programda aktif bir yeri bulunan “mixer”in söylemleri, mitleştirilmeye çalışılan kadınlık rollerini yeniden üretmiştir. “Bir mutfak bir kadının aynasıdır derler efendim” ifadesine yer veren sunucu, kadını özel alanla bütünleştirerek kadının kimliğinin inşasında yer edinen ataerkil bakış açısından bağımsız bir yaklaşım benimsememekte olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde kayınvalidelere de torunları hakkında soru sorarken, egemen ideolojinin dışında bir hareket alanı yaratamayarak büyükannelerin torunlarına bakmakla mükellef olduğu vurgulanmıştır. Sunucunun yanında yarışmacılarla konuşan “mixer”in her bölümde düğünde kayınvalidelerin geline kaç bilezik taktığını sorması, yemek yapımına ilişkin, gelin-kaynana olmaya ilişkin yönelttiği sorular ataerkil bakış açısına karşılık gelen, gelinlerin mutfaklarında resmi bulunan “Ayşe pişirir, Ali yer” söyleminin bir nüshasını oluşturmuştur. Nitekim söylemler, dil üzerinden güçlü ve yerleşik bir işleyiş kurarak gündelik yaşamı şekillendirir ve aynı ölçüde gündelik yaşamdan etkilenerek yeniden kurulurlar (Berger ve Luckmann, 2018). Bu durumdan ötürü gelin ve kayınvalideler arasında geçen diyaloglara söylem analizi yaparak bakmak hem makro ölçekte toplumsal zeminini anlama hem de mikro ölçekte programdaki temsillerini anlama ve anlatma bakımından yardımcı olmuştur. Özetle; bu program, kültürel yapının egemen paradigması içerisinde şekillenmiş ve bunları yeniden üreterek ataerkil bakış açısından bağımsız olmayan bir gelin-kayınvalide görünüşü sunmuştur.

Kaynakça

AÇEV Türkiye’de babalığı anlamak Serisi I: Türkiye’de ilgili babalık ve belirleyicileri ana raporu. (İstanbul: AÇEV, 2017).

Akyol A. Ç., Akyol M. ve Kılınç Ö. (2019). Toplumsal rollerdeki çatışmanın televizyon reklamlarında kullanımı: gelin-kaynana çatışmasının

reklamlardaki sunumu üzerine bir değerlendirme. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 131-154.

Allendorf, K. (2017). Like her own: Ideals and experiences of the mother-in-law/daughter-in-law relationship. *Journal of Family Issues*, 38, 2102–2127.

Altunsu-Sönmez, Ö. (2019). Gelin kaynana çatışması üzerine sosyolojik bir analiz. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19), 1159-1201.

Arslan, U. T. (2005). *Bu kâbuslar neden cemil? Yeşilçam'da erkeklik ve mazlumluk*. İstanbul: Metis Yayınları.

Barker, C., Andre, J. (1996). Did you see? Soaps, teenage talks and gendered identity. *Young*, 4(4), 21-38.

Barthes, R. (2016). *S/Z*. S. Öztürk Kasar (Çev.). İstanbul: Sel.

Barthes, R. (2017). *Sesin rengi*. A. Nüvit Bingöl (Çev.). İstanbul: Metis.

Baudrillard, J. (2015). *Sessiz yığınların gölgesinde*. O. Adanır (Çev.) Ankara: Doğu Batı.

Baudrillard, J. (2018). *Simülakrlar ve simülasyon*. O. Adanır (Çev.) Ankara: Doğu Batı.

Baş, E. (2019). Türk melodram filmlerinde ideal/kötü kadın imgesi: bir demet menekşe film örneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12, (65), 568-579.

Cotterill, P. (1994). *Friendly Relations? Mothers And Their Daughters in Law*. London: Taylor and Francis.

Berger, P. L., Luckmann, T. (2018). *Gerçekliğin sosyal inşası: bir bilgi sosyolojisi incelemesi*. Vefa Saygın Öğütle (Çev.). Ankara: Atıf.

Bora, A. ve Üstün, İ. (2008). *Sıcak aile ortamı: demokratikleşme sürecinde kadın ve erkekler*, İstanbul: Tesev.

Bora, A. (2010). *Kadınların sınıfı ücretli ev emeği ve kadın öznelliğinin inşası*. İstanbul: İletişim.

Bozok, M. (2018). Türkiye’de ataerkillik, kapitalizm ve erkeklik ilişkilerinde biçimlenen babalık. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri Dergisi*, 10 (2), 31-42.

Burr, V. (2012). *Sosyal inşacılık*, S. Arkonaç (Çev.) Ankara: Nobel Kitap.

Delaney, C. (2017). *Tohum ve toprak*, A. Bora (Çev.). İstanbul: İletişim.

Demir, S. A. ve Nam, D. (2019). Evlilik yolu ile edinilen kimliklerin toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üretmeye etkisi: “Gelin”-“Görümce” kimliği örneği. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 2(1), 67-92.

Duben, A. (1984). 19. ve 20. yüzyıl Osmanlı-Türk aile ve hane yapıları, *Türkiye’de ailenin değişimi: toplumbilimsel incelemeler*. N. Erder (Der.). Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.

Elçi, E. (2012). Kadın olmanın anlamının Türkiye’de yaşayan kadınların söylemlerindeki inşası. S. Arkonaç (Ed.). *Söylem Çalışmaları*, (121-170). Ankara: Nobel.

Fowler, C., ve Rittenour, C. (2017). A life-span approach to children-in-law’s perceptions of parent-in-law communication. *Journal of Family Communication*, 17(3), 254–272.

Gönüllü, M. ve İçli, G. (2001). Çalışma yaşamında kadınlar: aile ve iş ilişkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25 (1), 81-100.

Hooks, B. (2020). *Duygu yoldaşlığı: kadınların sevgi arayışı*. Ö. Karakaş (Çev.). İstanbul: bgst.

İmamoğlu, O. (1987), An interdependence model of human development, *Growth and Progress in Cross-Cultural Psychology*, Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.). 138 145, Lisse, The Netherlands: Swets&Zeitlinger.

Jeffery, P. ve Jeffery, R. (1996). *Don't marry me to a plowman! Women's everyday lives in rural north India*. Boulder, CO: Westview Press.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi, kültürel psikoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Kalaycıoğlu, S. ve Tılıç, H.R. (2001). *Gündelikçi kadınlar*. İstanbul: Su Yayınları.

Kaya, T. (2019). Gelin-kaynana iletişiminin niteliğini belirleyen kültürel etmenler. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6, (1), 185-204.

Köse A. (2015). Egemen toplumsal cinsiyet rollerinin söylemsel inşasında spor basını: aslanlar, kartallar ve timsahlar dünyasında peri ve melek Olmak. *Toplumsal cinsiyet ve medya temsilleri*. Ş. Yavuz (Ed.). İstanbul: Heyamola Yayınları.

Kümbetoğlu, B. (2015). *Sosyoloji ve antropolojiye niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Lull, J. (1980). The social uses of television. *Human communication research*, 6(3), 197-209.

Saktanber, A. (1995). Türkiye’de medyada kadın: serbest müsait kadın veya iyi bir eş, fedakâr anne. *1980’ler Türkiye’sinde kadın bakış açısından kadınlar*. Ş. Tekeli (Der.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Özer, Ö. (2011). *Haber, söylem ve ideoloji: eleştirel haber çözümlemeleri*. Konya: Literatürk Yayınevi.

Pak, J. S. (2011). The anguish of the korean women’s soul. feminist theologians on a real-life issue. *Pastoral Psychology*, 60, 291–303.

Radway, J. A. (2009). *Reading the romance: Women, patriarchy, and popular literature*. Univ of North Carolina Press.

- Renkmen, M. S. (2016). Evlilik programlarında hegemonik erkekliğin inşası, temsili ve ataerkil söylem. *Toplumsal Cinsiyet ve Medya Temsilleri*. Ş. Yavuz (Der.). İstanbul: Heyamola Yayınları.
- Russell, B. (2013). *Evlilik ve ahlak*. Ender Gürol (Çev.). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Sennett, R. (2019). *Saygı*. Ümmühan Bardak (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Shih, K. Y. ve Pyke, K. (2010). Power, resistance, and emotional economies in women's relationships with mothers-in-law in Chinese immigrant families. *Journal of Family Issues*, 31(3), 333-357.
- Sözen, E. (2014). *Söylem*. Ankara: Birleşik Dağıtım Kitabevi.
- Taşkaya, M. (2009). Kitle iletişim araçlarında kadın bedeninin nesneleştirilmesi: ürün ve marka fetişizminde cinsellik kullanımı. *Toplumbilim*, (24): 121-132.
- Thompson, J. B. (2019). *Medya ve modernite*. Serdar Öztürk (Çev.). İstanbul: Kırmızı.
- Thompson, J.B. (2020). *İdeoloji ve modern kültür: kitle iletişimi çağında eleştirel toplum kuramı*. İdil Çetin (Çev.). Ankara: Dipnot.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2015). Türkiye'de Evlilik Tercihleri, Ankara. Erişim adresi: <https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/arastirmalar/tu-rkiyede-evlilik-tercihleri-aras-tirmasi-2015.pdf>
- White, J., B. (2015). *Para ile akraba, kentsel Türkiye'de kadın emeği*. A. Bora (Çev.). Ankara: İletişim Yayınları.
- Yakalı Çamoğlu, D. (2017). *Kaynana ne yaptı, gelin ne dedi? ailedeki kadınlar ve ilişkileri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yavuz, Ş. (2016). Trabzon örneğinde, yerel medyada kadınların temsil biçimleri araştırması. *Toplumsal Cinsiyet ve Medya Temsilleri*, İstanbul: Heyamola Yayınları.
- Yılmaz, Y. ve Sarı, H. (2015). Türk atasözlerinde akrabalık ve adların kullanımı. *Rumeli Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 2, 1-20.

Tablo 9: Zühal Topal'la Sofrada Programında ele alınan bölümlerdeki katılımcı gelin ve kayınvalidelerin profilleri

GELİN				KAYINVALİDE				BÖLÜM
Kod	Yaş	Çocuk Sayısı	Meslek	Kod	Yaş	Çocuk Sayısı	Meslek	
G1	27	1	Ön muhasebe elemanı	K1	49	5	Eğitmen	216
G2	28	1	BY ⁵	K2	BY	2	Ev kadını	217
G3	30	2	BY	K3	51	2	Güzellik uzmanı	218
G4	33	2	Ev kadını	K4	65	2	Ev kadını	219
G5	28	1	Muhasebe uzmanı	K5	45	4	Ev kadını	220
G6	20	1	Ev kadını	K6	BY	4	Ev kadını	376
G7	BY	2	Ev kadını	K7	61	2	Ev kadını	377
G8	35	2	BY	K8	58	4	Ev kadını	378
G9	24	1	BY	K9	52	3	Ev hanımı	379
G10	25	3	Ev kadını	K10	BY	BY	Ev kadını	380
G11	23	BY	Hasar Uzmanı	K11	47	3	Ev kadını	406
G12	28	2	Tekstil işçisi	K12	57	3	Ev kadını	407
G13	21	BY	BY	K13	BY	2	Ayakkabı uzmanı	408
G14	33	1	Harita teknikeri	K14	BY	2	Aşçı	409
G15	30	1	Güzellik Uzmanı	K15	48	2	Aşçı	410
G16	29	2	Ev kadını	K16	54	2	Emekli	316
G17	28	1	Mühendis	K17	63	1	BY	317
G18	23	1	Ev kadını	K18	50	3	Ev kadını	318
G19	26	BY	Memur	K19	45	4	Dernekte yönetici	319
G20	24	1	Ev kadını	K20	46	3	Ev kadını	320
G21	32	2	Ev kadını	K21	57	3	Ev kadını	351
G22	21	BY	Ev kadını	K22	BY	3	Ev kadını	352
G23	32	1	Ev kadını	K23	66	6	Ev kadını	353
G24	25	1	Antrenör	K24	44	3	Temizlik görevlisi	354
G25	25	1	BY	K25	BY	2	BY	355

⁵ Bilgi yok (BY) kısaltması

